

สื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับโครงการ “ต้นกล้าไร้ถัง” ลดขยะในโรงเรียน

PERSONAL MEDIA AS COMMUNICATION TOOL FOR “Ton Kla Rai Thang”
SCHOOL WASTE REDUCTION CAMPAIGNกันยิกา ชอว์^{1*} และสุเมธ จันสุตะ²Kanyika Shaw^{1*} and Sumeth Chansuta²¹สาขาวิชาวารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์และสื่อดิจิทัลสร้างสรรค์ คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์²สาขาวิชาการสื่อสารเชิงนวัตกรรมเพื่อองค์กรสมัยใหม่ คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์²สำนักข่าวยุทธศาสตร์ออนไลน์ บริษัท ยุทธศาสตร์ พับลิชซิง จำกัด¹Convergence Journalism and Creative Digital Media, Faculty of Communication Arts,
Panyapiwat Institute of Management²Innovative Communication for Modern Organization, Faculty of Communication Arts,
Panyapiwat Institute of Management²Yutthasart Online News Agency Yutthasart Publishing Co., Ltd.

Received: May 23, 2025 / Revised: June 25, 2025 / Accepted: June 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารในแคมเปญ “ต้นกล้าไร้ถัง” ซึ่งดำเนินการในโรงเรียนต้นแบบ 4 แห่ง เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการลดขยะอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสารภายในโรงเรียน ใช้กรอบแนวคิดด้านสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสาร ผู้นำทางความคิดเห็น (Rogers, 2003) ทฤษฎีการเรียนรู้ โดยการสังเกต (Bandura, 1977, 1986) และทฤษฎีสั่งเร้า-การตอบสนอง (Skinner, 1938; Thorndike, 1911) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ครูผู้รับผิดชอบโครงการต้นกล้าไร้ถังและผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 8 คน

ผลการวิจัยพบว่า สื่อบุคคลมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากร และชุมชน โดยสื่อบุคคลมีสถานะหลายบทบาท ทั้งในฐานะผู้ส่งสาร ช่องทาง และเนื้อหาสาร ทำให้เกิดการสื่อสารแบบสองทางและแบบรอบทิศทาง ผู้นำทางความคิดเห็น เช่น ครูและนักเรียนแกนนำ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผ่านการเป็นแบบอย่าง ระบบรางวัลและบทลงโทษที่สร้างสรรค์ช่วยเสริมแรงพฤติกรรมเชิงบวก อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดในเรื่องแรงจูงใจและเจตนาของผู้สื่อสารบางรายที่อาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม

สื่อบุคคลเมื่อใช้ในกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมการลดขยะและการสร้างวัฒนธรรมการจัดการขยะในโรงเรียนอย่างยั่งยืน แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ แต่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ ความร่วมมือ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: สื่อบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การจัดการขยะ โรงเรียนต้นแบบ เครื่องมือการสื่อสาร

*Corresponding Author

E-mail: kanyikasha@pim.ac.th

Abstract

This study aimed to investigate the role of personal media as a communication tool in the “Tonkla Rai Thang” (Trash-Free Seedlings) campaign, which was implemented in four model schools to promote sustainable waste reduction practices. A qualitative case study approach was used, examining communication processes within the four participating schools. Data were collected through interviews and documentary analysis. The study was guided by theoretical frameworks in personal media, opinion leadership, social learning theory and stimulus-response theory. Eight Key informants were school headmasters and teachers who were responsible for the project.

The findings reveal that personal media played a central role in fostering behavioral change and participatory engagement at all levels—administrators, teachers, students, staff, and community members. Personal media functioned as sender, channel, and message, enabling two-way and multidirectional communication to flow. Opinion leaders such as student leaders, teachers, and school principals influenced behavioral modeling and reduced uncertainty about new practices. Reward systems and constructive punishments reinforced positive waste management behaviors. However, some limitations were found in terms of varying levels of motivation and intention among communicators.

Personal media, when embedded in a participatory framework, is an effective tool for promoting sustainable waste reduction behaviors and cultivating a school culture of environmental responsibility. Despite its limitations, the use of personal media enhanced collaboration, learning, and long-term behavioral change.

Keywords: Personal Media, Participatory Communication, Waste Management, Model Schools, Communication Tool

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาขยะมูลฝอยที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี โดยมีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นควบคู่กับการเติบโตของประชากรเมือง และพฤติกรรม การบริโภค รายงานของกรมควบคุมมลพิษ (Pollution Control Department, 2024) พบว่า ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยชุมชนมากกว่า 26.95 ล้านตันต่อปี เฉลี่ยเท่ากับ 1.12 กิโลกรัม/คน/วัน แต่สามารถจัดการได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการเพียงร้อยละ 38 เท่านั้น ส่วนที่เหลือส่วนใหญ่ถูกกำจัดอย่างไม่ถูกวิธี อาทิ เมา กลางแจ้งหรือไม่ได้ถูกจัดการเลย ซึ่งเป็นปัญหาด้าน

สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม และภาระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมาก

การจัดการขยะในโรงเรียนเป็นหนึ่งในเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมที่หลายภาคส่วนให้ความสำคัญ โรงเรียนเป็นพื้นที่ที่มีนักเรียนจำนวนมาก มีการบริโภค และกิจกรรมหลากหลาย ส่งผลให้เกิดขยะจำนวนมากในแต่ละวัน เช่น ขยะจากอาหาร เครื่องดื่ม บรรจุภัณฑ์พลาสติก และวัสดุการเรียนการสอน ขยะที่ไม่ถูกจัดการอย่างเหมาะสมไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของนักเรียน แต่ยังบั่นทอนจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว นอกจากนี้ปัญหาขยะในโรงเรียนยังสร้าง

ภาระในการจัดการของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมควบคุมมลพิษได้กำหนดทิศทางและแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไว้ภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565-2570) เพื่อบูรณาการการดำเนินงานของทุกภาคส่วนให้สอดคล้องเชื่อมโยงกันในการจัดการเชิงรุกตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ซึ่งแนวทางการจัดการขยะอย่างยั่งยืนมีหลายประการ อาทิ การลดการผลิตขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยส่งเสริมให้ลดการใช้วัสดุที่ไม่จำเป็น มีการคัดแยกขยะที่ต้นทาง หรือการส่งเสริมระบบรีไซเคิลและเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยเปลี่ยนจากแนวคิด “ใช้แล้วทิ้ง” มาเป็น “ใช้ซ้ำและสร้างมูลค่า” นอกจากนี้ยังสามารถเสริมสร้างบทบาทของชุมชนและโรงเรียน โดยการสร้างเครือข่ายชุมชนและโรงเรียนต้นแบบด้านการจัดการขยะจะช่วยกระจายความรู้และแรงบันดาลใจสู่สังคมวงกว้าง (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2025)

ส่วนโครงการจัดการขยะในระดับโรงเรียนนั้น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้บรรจุปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดให้มีแผนการสร้างวินัยสู่การจัดการขยะที่ยั่งยืน และเกิดเป็นโครงการโรงเรียนปลอดขยะ ปี 2557 ส่วนโครงการต้นกล้าไร้ถังเกิดจากโรงเรียนอนุบาลทับสะแกได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนปลอดขยะและพัฒนาวิธีการจัดการขยะเป็นของตนเอง จากการทิ้งขยะลงถังเป็นการลดขยะจนไม่ต้องมีถัง โดยมีนักเรียนหรือต้นกล้าเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินการจนเป็นวิถี “ต้นกล้าไร้ถัง” เมื่อได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิสานอนาคตการศึกษา คอนเน็กซ์อีดี ในปี 2562 จึงเกิดการขยายผลไปสู่กว่า 700 โรงเรียนทั่วประเทศ โดยโรงเรียนอนุบาลทับสะแกเป็นโรงเรียน Best practice ลดขยะได้มากถึงร้อยละ 98 โรงเรียนบ้านลำต้นกล้วยที่ใช้หลัก 3Rs เป็นโรงเรียนต้นแบบในกรุงเทพฯ และปริมณฑล โรงเรียนบ้านน้ำย้อยที่นำขยะมาทำลานกีฬา

เก้าอี้สนามและถ้วยรางวัล ลดขยะพลาสติกได้กว่า 800 กิโลกรัมเป็นโรงเรียนต้นแบบในภาคเหนือ และโรงเรียนวัดนาคูที่ลดปริมาณขยะได้ถึงร้อยละ 70 ใน 1 ปีการศึกษา เป็นโรงเรียนต้นแบบในภาคกลาง

การรณรงค์ให้เกิดการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องใช้ “สื่อบุคคล” ซึ่งหมายถึงการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ครู นักเรียน ผู้นำกิจกรรม หรือบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ กระตุ้นจิตสำนึก และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับแคมเปญลดขยะในโรงเรียน โดยนำเสนอแนวคิดทางการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของ ครู นักเรียนแกนนำ และผู้บริหารโรงเรียน

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่อง Personal Media

สื่อบุคคลหมายถึงการสื่อสารแบบเผชิญหน้าหรือการสื่อสารโดยตรงระหว่างบุคคล เช่น การพูดคุย การประชุม การรณรงค์แบบเคาะประตูบ้าน การบรรยาย หรือแม้แต่การใช้ผู้มีอิทธิพลในชุมชน (Influencers) เช่น ผู้นำชุมชน ครู หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือในการส่งต่อข้อมูลและกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชน ซึ่ง Shaw (2024) พบว่า กลยุทธ์ด้านผู้ส่งสาร โดยเฉพาะการสื่อสารชุมชนจะให้ความสำคัญกับสื่อบุคคล เพราะสามารถสื่อสารได้ทั้งความรู้ ทักษะ แรงจูงใจ และเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นได้ด้วย ซึ่งสื่อบุคคลต้องมีความน่าเชื่อถือ เข้าถึงง่ายและมีคุณลักษณะพิเศษคือ มีความคุ้นเคยกับผู้รับสาร

Kaewthep et al. (2006) ได้กล่าวไว้ว่า “สื่อบุคคล” ในฐานะที่เป็นสื่อชนิดหนึ่ง จะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่แบกรับเนื้อหาและความหมาย อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “สื่อบุคคล”

เป็นสื่อที่เป็นมนุษย์ ดังนั้น สื่อบุคคลจึงมีลักษณะบางอย่างที่เฉพาะตัว มีทั้งในส่วนที่เป็นข้อดีและข้อจำกัดบางประการ ดังนี้

1. สื่อบุคคลมีลักษณะที่ยืดหยุ่นสูงมาก จึงสามารถใช้กลยุทธ์ที่ยืดหยุ่น เพื่อพลิกแพลงไปตามช่วงเวลาและสถานการณ์

2. สื่อบุคคลมีโอกาที่จะใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระบวนทัศน์ การแก้ไขปัญหามาแบบทางเลือก (Alternative Paradigm) และการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้สูงกว่าแบบอื่น ๆ ซึ่งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จะมีลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง ลักษณะการไหลของข่าวสารมีแบบรอบทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง ล่างขึ้นบน และการสื่อสารแนวนอน ซึ่งทำให้ทั้งผู้สื่อสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ

3. เป็นสื่อที่พัฒนาได้อย่างมีศักยภาพ และศักยภาพในฐานะมนุษย์ก็ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างไม่รู้จบ

4. เป็นสื่อที่มีการสื่อสารภายในจิตใจ เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นคน ๆ เดียวกัน เช่น การขบคิด การทบทวนไตร่ตรอง การลงมือทำงาน

5. สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีเจตนา/แรงจูงใจ ลักษณะดังกล่าว เป็นข้อจำกัดของสื่อบุคคลเนื่องจากผู้รับสารไม่สามารถรับรู้ได้ว่า ผู้ส่งสารในฐานะสื่อบุคคล มีเจตนาและแรงจูงใจอย่างไร

6. สื่อบุคคลมีทั้งมิติที่เป็นเรื่องส่วนตัวและเรื่องการทำงาน/ส่วนรวม ควบคู่ไปพร้อมกัน โดยมีมิติเหล่านี้จะเข้ามาพัวพันเกี่ยวโยงอยู่กับเรื่องการสื่อสารอย่างแยกกันไม่ออกตลอดเวลา

7. สื่อบุคคลมีลักษณะหลายโฉมหน้า หลายสถานะ (Multi-Faceted Media) ในมิติด้านการสื่อสาร สื่อบุคคลมีฐานะเป็นได้ทั้ง ผู้ส่งสาร (Sender) ช่องทาง/สื่อ (Channel) และเป็นได้ทั้งตัวเนื้อหาเอง (Message) รวมไปถึงมิติทางสังคม อันเป็นคุณลักษณะทางสังคมที่ติดตัวมาด้วย เช่น เพศ การศึกษา สถานะ และมิติทางประวัติศาสตร์ ว่าสื่อบุคคลนั้นทำงานกับชุมชน

หรือสาธารณะมามากน้อยเพียงใดแล้ว ซึ่งมิตินี้เป็นที่มาของแนวคิดเรื่องความน่าไว้วางใจอันเป็นลักษณะที่สำคัญของสื่อบุคคล

นอกเหนือจากนี้แล้ว จากการรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาก็มีข้อสรุปสอดคล้องกันคือ รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลในลักษณะเห็นหน้าค่าตา หรือเผชิญหน้าเป็นการสื่อสารแบบสองทาง มีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวใจและชักจูงใจ เพราะเมื่อผู้รับเกิดความไม่แน่ใจก็สามารถที่จะซักถามหรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้ทันทีในระยะเวลาอันรวดเร็ว (Shaw, 2024; Pinyosap & Benjarongkij, 2021)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า สื่อบุคคลและการสื่อสารส่วนบุคคลมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในหลากหลายบริบท ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ การส่งเสริมสุขภาพ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม งานวิจัยนี้มาจุดแข็งของการสื่อสารของสื่อบุคคลคือ ความไว้วางใจ ความสามารถในการโต้ตอบ และความเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ในที่นี้คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน มาเป็นกรอบวิเคราะห์บทบาทของสื่อบุคคลที่ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

Bandura (1977) อธิบายว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการสังเกต (Observational Learning) และการเลียนแบบ (Modeling) พฤติกรรมของผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่น่าเชื่อถือ (Credible Models) ซึ่งอาจเป็นผู้ปกครอง ครู หรือเพื่อนร่วมกลุ่ม ในบริบทของเด็กและวัยรุ่น เพื่อนมีอิทธิพลสูงมากในการกำหนดพฤติกรรมและค่านิยม เพื่อนเป็น “แหล่งเรียนรู้ทางสังคม” ที่สำคัญยิ่งยวด ทั้งในเชิงพฤติกรรม บรรทัดฐาน และการตัดสินใจ งานศึกษาหลายชิ้นพบว่า เพื่อนสามารถเป็นตัวกลางที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวกได้ หากใช้ในแนวทางที่เหมาะสม (Ryan, 2000; Nguyen et al., 2020)

จากการทบทวนทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในหลากหลายบริบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาควบคู่กับบทบาทของเพื่อนในการวางแผนกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะในโรงเรียน

ทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) และบทบาทของผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion Leaders)

Rogers (2003) กล่าวถึงการแพร่กระจายของนวัตกรรมว่าเป็นกระบวนการที่แนวคิด เทคโนโลยี หรือพฤติกรรมใหม่ ๆ ถูกสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในระบบสังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยจำแนกผู้คนตามระดับการยอมรับนวัตกรรมได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเริ่มต้น กลุ่มผู้ยอมรับก่อน กลุ่มผู้ยอมรับส่วนต้น กลุ่มผู้ยอมรับส่วนปลาย และกลุ่มล่าช้า ซึ่งกลุ่มผู้ยอมรับก่อนมักเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือในสายตาของชุมชน เป็น “ผู้นำทางความคิดเห็น” ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้อื่นโดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการ ความสำคัญของบุคคลเหล่านี้อยู่ที่ความสามารถในการลดความไม่แน่นอนเกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ และถ่ายทอดผ่านภาษาและบริบทที่เข้าใจง่าย ในด้านการศึกษาและสิ่งแวดล้อม ผู้นำทางความคิดเห็นสามารถเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การลดใช้พลาสติก การแยกขยะ

ทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรมของ Rogers ให้ความสำคัญกับกระบวนการยอมรับแนวคิดหรือพฤติกรรมใหม่ในระดับสังคม โดยระบุว่า “ผู้นำทางความคิดเห็น” มีบทบาทสำคัญในฐานะตัวกลางที่ช่วยเชื่อมโยงนวัตกรรมกับผู้ใช้งานจริง การออกแบบโครงการจัดการขยะในโรงเรียน จึงควรระบุตัวบุคคลหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลสูงภายในระบบสังคมนั้น เพื่อให้การถ่ายทอดแนวคิดใหม่มีโอกาสประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนอง (Stimuli-Response Theory)

ทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนอง หรือ Stimuli-

Response Theory (S-R Theory) ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า พฤติกรรมเป็นผลลัพธ์จากสิ่งเร้าที่มากระตุ้นและการตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น หากการตอบสนองได้รับผลในเชิงบวก พฤติกรรมนั้นจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นซ้ำในอนาคต (Skinner, 1938) ขณะที่พฤติกรรมที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่น่าพอใจจะถูกหลีกเลี่ยง (Thorndike, 1911) โดยครูสามารถใช้การเสริมแรงในเชิงระบบ เช่น ตารางการให้รางวัล หรือระบบการสะสมคะแนน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการตอบสนองในแนวทางที่ตั้งเป้าไว้ (Stipek, 2002)

ในบริบทของการจัดการขยะในโรงเรียน การวิจัยนี้นำทฤษฎี S-R มาใช้วิเคราะห์การเสริมแรงนักเรียน เช่น การให้คำชม การให้คะแนน หรือรางวัล การตั้งเป็นหัวหน้ากลุ่ม การลงโทษให้เก็บขยะ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจัดการขยะที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Phurikanthanon และ Faidi (2020) ศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของนักเรียน โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของนักเรียนโรงเรียนวัดเขมาภิรตารามอยู่ในระดับมาก เป็นผลมาจากการที่โรงเรียนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ/การวางแผน การปฏิบัติการ การได้รับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผล

Songklang (2022) ศึกษาแนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียนบ้านป่าหวาย ตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี พบว่า การส่งเสริมกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมอย่างความต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนสามารถปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้องได้

Jumroonsiri et al. (2024) ศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนปลอดขยะของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า

องค์ประกอบแนวทางการบริหารโรงเรียนปลอดขยะของโรงเรียนด้านหนึ่งคือ กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ตั้งแต่การวางนโยบาย การปฏิบัติ และการรับผลจากโครงการ

Jørgensen et al. (2017) ศึกษาเรื่อง Waste in education: The potential of materiality and practice พบว่า การนำกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียน โดยครูเป็นผู้กระตุ้นการจัดกิจกรรมและนักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบเข้าร่วมกิจกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจัดการขยะในโรงเรียนได้

จากงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง ผู้วิจัยได้นำประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในโรงเรียนและบทบาทของครูและนักเรียนมาสร้างคำถามสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการของโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 4 เกี่ยวกับแนวทางการจัดการขยะในโรงเรียน

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “สื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับแคมเปญลดขยะในโรงเรียน” ในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) ใช้กรอบแนวคิดด้านสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสาร ผู้นำทางความคิดเห็น ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกต และทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนอง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ครูผู้รับผิดชอบโครงการต้นกล้าไร้ถัง และผู้อำนวยการโรงเรียนจากโรงเรียนต้นแบบจำนวน 4 โรงเรียน รวม 8 คน ประกอบด้วย โรงเรียนอนุบาลทับสะแก อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โรงเรียนวัดนาคู (จันทศึกษาการ) อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนบ้านน้ำย้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และโรงเรียนบ้านลำต้นกล้วย

เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยเป็นโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ จากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 443 โรงเรียน ระหว่างปี 2563-2565

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับแคมเปญลดขยะในโรงเรียนของโรงเรียนต้นแบบทั้ง 4 จากโครงการต้นกล้าไร้ถัง มุ่งนำเสนอแนวคิดทางการสื่อสาร การมีส่วนร่วม ของครู นักเรียน แกนนำ ผู้บริหารโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีผลการศึกษาดังนี้

1. โรงเรียนอนุบาลทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โรงเรียนอนุบาลทับสะแกสอนนักเรียนในระดับอนุบาล 2 จนถึงประถมศึกษา 6 มีนักเรียนประมาณ 595 คน บุคลากร 32 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบัน เข้ามารับตำแหน่งเมื่อปีการศึกษา 2564 ซึ่งถือเป็นระยะกลางของ “โครงการต้นกล้าไร้ถัง” ที่เริ่มเมื่อ ปี 2559

เนื่องจากการต่อยอดโครงการจากผู้อำนวยการคนก่อน จึง “จำเป็นจะต้องไปศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของโครงการและจะต้องดำเนินการอย่างไรต่อไป อีกทั้งยังมีข้อสงสัยว่าจริงหรือไม่ที่จะไม่มีถังขยะและไม่มีเศษขยะในโรงเรียนเลย นักเรียนจะเอาขยะ/วัสดุไปทิ้งไว้ที่ไหน ก็จะสอบถามจากนักเรียนเหมือนเป็นการเรียนรู้ไปกับพวกเขา” (Prasophon, S., Telephone interview, May 12, 2023)

โรงเรียนสร้างการรับรู้เรื่องการจัดการขยะโดยในต้นภาคเรียนในการปฐมนิเทศนักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนจะเล่าเรื่องราวโครงการต้นกล้าไร้ถัง ที่กำหนดขึ้นมาตาม “วิสัยทัศน์” ว่าเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งโรงเรียนได้บูรณาการไปกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ก่อนจะพัฒนามาเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในปี 2564

ในการสื่อสาร โรงเรียนจะประชุมครูเพื่อสื่อสารและให้ความรู้ถึงแนวทางการจัดการปัญหาขยะของโรงเรียน มีการอบรมครูที่เพิ่งเข้าใหม่ นำคลิปวิดีโอเกี่ยวกับการรณรงค์ส่งเสริมการจัดการปัญหาขยะในโรงเรียนเผยแพร่อยู่ใน YouTube ที่คุณครูหลาย ๆ ท่านจัดทำมาแล้วส่งกันฟัง ครูผู้สอนจะอาศัยเวทีการประชุมครู นำเสนอแนวคิดและแนวทางในการจัดทำสื่อสั้น ๆ โดยเฉพาะการความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำคลิปวิดีโอ

นอกจากนี้ช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี คุณครูประจำชั้นจะไปเยี่ยมบ้านของนักเรียนทุกคน ทำให้สังเกตการจัดการสภาพแวดล้อมได้ สามารถประเมินการขยายผลจากนักเรียนสู่ครอบครัวได้

การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์รณรงค์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการปัญหาขยะก็ไม่ได้ทำเฉพาะในโรงเรียน แต่ยังขยายผลไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้กับโรงเรียนอีกด้วย และมีกิจกรรมเดินเท้ารณรงค์ของชุดลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ให้ความรู้ในชุมชน 4 ครั้งในแต่ละเทอม ส่วนการสื่อสารกับนักเรียน ใช้การพูดคุยหน้าเสาธงในช่วงเช้า และจัดทำเสียงตามสายในช่วงเวลากลางวัน อย่างละ 2 ครั้งในหนึ่งสัปดาห์ โดยทุกวันจันทร์จะเป็นหน้าที่ของคุณครูที่จะมาสื่อสารกับนักเรียน และทุกวันศุกร์สถานักเรียนจะเป็นผู้สื่อสารกับเพื่อนนักเรียนด้วยตนเอง

เด็กนักเรียนทุกคนจะรับรู้ร่วมกันว่า การจัดการปัญหาขยะในโรงเรียนเป็น “วัฒนธรรมองค์กร” ที่นักเรียนทุกคนจะทำนึ่งเฉยไม่ได้ ทุกคนจะเรียนรู้การจัดการขยะ/วัสดุที่ได้คัดแยกไว้ ไม่ว่าจะป็นให้รถซาเล้งรับซื้อขวดพลาสติก การส่งหน้ากากอนามัยที่ใช้แล้วไปกำจัดที่โรงพยาบาล

นอกจากนี้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสถานักเรียน ยังมีบทบาทในการจัดการปัญหาขยะบริเวณหน้าโรงเรียนในช่วงเลิกเรียน ที่เกิดจากร้านค้าต่าง ๆ และผู้ปกครองที่มารอรับ โดยสถานักเรียนจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาประชุมร่วมกันในรูปของคณะกรรมการเพื่อจัดการปัญหา เช่น มีการกำหนด

บทลงโทษให้ทำความสะอาดพื้นที่บริเวณที่ผู้ปกครองทิ้งขยะ

นอกจากสถานักเรียนซึ่งมีหน้าที่ดูแลจัดการปัญหาขยะแล้ว โรงเรียนยังมีชุมชนต้นกล้าไร่ถึง ที่จะจัดการขยะหรือวัสดุครบวงจร วางแผนการทำกิจกรรมดำเนินการขาย จัดการรายได้

ปัจจุบันโรงเรียนอนุบาลทับสะแกเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ขยายผลจากการจัดการขยะสู่เรือนกาแฟร์กซ์โลก กรีนคาเฟ่ ซึ่งนักเรียนทุกคนสามารถเป็นมัคคุเทศน์น้อย สื่อสาร “ตามภาษาของเขา” ที่เข้าใจได้ง่ายบนพื้นฐานความเข้าใจแนวทางที่โรงเรียนได้จัดวางเอาไว้เพราะสื่อเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้กลายเป็นทางหารายได้ให้แก่ นักเรียน ทำให้สามารถลดภาระของโรงเรียนจากการจัดของว่าง สถานที่ อุปกรณ์ในการเยี่ยมชม

2. โรงเรียนวัดนาคู (จังหวัดศึกษาการ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ก่อนเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนยังไม่มีระบบจำกัดขยะ เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาที่ 6 มีนักเรียน 72 คน ครูและบุคลากร 7 คน จึงไม่เห็นว่าจัดการขยะเป็นเรื่องจำเป็น แต่ได้เข้าอบรมโครงการต้นกล้าไร่ถึง และได้คู่มือการจัดการขยะจากโรงเรียนอนุบาลทับสะแก จึงเห็นประโยชน์จากการจัดการขยะจากต้นทาง

การจัดการช่วงแรกเป็นการสื่อสารทางตรงจากผู้บริหารสู่ครู ครูสู่นักเรียน สอนให้รู้จักประเภทขยะ จัดให้มีห้องแดงคือ ห้องคัดแยกขยะที่ทุกคนมาคัดแยกพร้อมกัน ต่อมาปี 2565 ประกาศเป็นวิสัยทัศน์โรงเรียน จัดให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนโดยเป็นคะแนนเรียนจากการทำกิจกรรม จัดให้มีหน่วยวินัยการกิน และทหารเสือต้นกล้า และโครงการธนาคารขยะ

นอกจากนี้โรงเรียนยังขยายผลให้ทำประโยชน์จากวัสดุต่าง ๆ เช่น เศษอาหารใช้เลี้ยงปลา มีบ่อหมักหลายแบบ ทำปุ๋ยขาย ซึ่งรายได้จะแบ่งปัน

ให้เด็ก ๆ ที่ร่วมโครงการ เมื่อจัดการขยะได้ระยะหนึ่ง โรงเรียนก็ตั้งชุมชนให้มีส่วนร่วม ทั้งพ่อแม่ ชุมชน วัด และอบต.วัดนาคู ทำให้เกิดการขยายผลสู่โครงการประกวด Zero Waste อบต.วัดนาคู

การให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่วางแผน เป็นอาสาสมัคร และได้รับประโยชน์ เป็นการสร้าง “วิถี” ของนักเรียน ซึ่งเงินหรือรางวัลเป็นผลตอบแทนที่เห็นเป็นรูปธรรม แต่สิ่งสำคัญคือ บ่มเพาะให้นักเรียนมีวิถีตามแนวทางต้นกล้าไร้ถังดูแลสิ่งแวดล้อมต่อไปได้

ด้านบทบาทของครู ครูจะประชุมกับนักเรียน เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกัน ครูจะให้ความรู้โดยการสอน การสื่อสารหน้าเสาธง และประเมินสถานการณ์ เมื่อมีปัญหาครูจะเป็นผู้จัดประชุมกับนักเรียนเพื่อหาทางแก้ปัญหา เป็นการสื่อสารทางตรง และกำหนดกิจกรรมอาสาสมัครไว้ในกิจกรรมจิตศึกษาของโรงเรียน

“ร้านค้ามักใส่อาหารในกล่องโฟม ถุงพลาสติก เราจะให้นักเรียนช่วยคิดว่าเราจะเอากล่องโฟมไปทำอะไร เอาถุงไปทำอะไร ซึ่งนักเรียนมีข้อสรุปว่า ถู้นำมาล้างแล้วใช้ใหม่ ส่วนกล่องโฟมกำจัดไม่ได้ โรงเรียนก็แยกส่ง อบต. เพื่อให้นำไปกำจัดต่อไป” (Bunparadee, R., Telephone interview, 27 2024)

ด้านนักเรียนจะร่วมประชุมวางแผนกิจกรรม เป็นอาสาสมัครต้นกล้าไร้ถังน้อยหรือทหารเสือต้นกล้า เพื่ออบรมการจัดการขยะ เกิดความตระหนักรู้ เป็นแบบอย่างให้คนรอบข้างเห็นการกระทำ เช่น เชิญชวนชาวบ้านที่มาทำบุญที่วัดทิ้งขยะให้ลงถังที่คัดแยก สื่อสารให้เทอาหารสดที่เหลือให้ถูกวิธี มีการนำวัสดุรีไซเคิลมารองรับการเทขยะ เด็ก ๆ จะอยู่ประจำจุดทิ้งขยะและชี้ชวนให้ทิ้งขยะให้ถูกวิธีและถูกถังที่ใช้คัดแยก เมื่อโรงเรียนได้รับเลือกเป็นโรงเรียนต้นแบบนักเรียนก็ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง นักเรียนต้นแบบให้กับรุ่นน้องที่เข้ามาใหม่ และโรงเรียนอื่นด้วย

“เมื่อได้รับเป็นโรงเรียนต้นแบบหรือ School Model เราจัดกิจกรรมเข้าค่าย นักเรียนจะ

ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้นักเรียนโรงเรียนอื่นที่มาเข้าค่าย ซึ่งองค์ความรู้ของเด็กนักเรียนเราชัดเจน เด็กตอบคำถามของนักเรียนโรงเรียนอื่นได้” (Bunparadee, R., Telephone interview, 27 2024)

3. โรงเรียนบ้านน้ำน้อย จังหวัดลำพูน

โรงเรียนมีปัญหาเรื่องขยะจำนวนมากจากร้านค้าสหกรณ์และร้านค้าภายนอก ทั้งถุงพลาสติก กล่องนม ขวด ไม้เสียบลูกชิ้น ซึ่งมีวิธีการแยกขยะได้รับรางวัลในระดับตำบล แต่ขยะก็ยังล้นถังอยู่ดี เมื่อนำแนวทางต้นกล้าไร้ถังมาใช้ มีการแยกขยะตามสี ตั้งสถานนักเรียน รวมถึงจัดสื่อการสอน

ในการสื่อสารจะสื่อสารกับครูและกรรมการสถานศึกษา กำหนดเป็นนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ตั้งเป้าในการลดปริมาณขยะให้เร็วที่สุด ครูจะสื่อสารกับนักเรียนและผู้ปกครอง ใช้การประชุมให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเมื่อลดปริมาณขยะได้แล้ว โรงเรียนก็เริ่มการจัดการขยะตามแนวทาง Zero Waste School ที่จะทำขยะให้เป็นประโยชน์ ทั้งรีไซเคิล ทำผลิตภัณฑ์ขาย ทำปุ๋ย จากนั้นก็ขยับเป็น No Foam โดยการทำงาน ผลประโยชน์ การจัดการของทุกกิจกรรมจะอยู่ในรูปแบบบริษัทสร้างการดี นอกจากจะแยกขยะยังทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การค้าขาย การตลาดชุมชน การออกแบบผลิตภัณฑ์ ทำให้นักเรียนได้ทำงานเป็นทีม เป็นผู้นำผู้ตาม สามารถวางแผนงานอื่นต่อไปได้ เช่น การทำโครงการไผ่ยั่งยืนสู่นาคตยยั่งยืนของโรงเรียน โครงการพลาสติกกำพ้อ

ส่วนการทำงานอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนบรรจุโครงการต้นกล้าไร้ถังเป็นส่วนหนึ่งของโครงการคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะพึงประสงค์ 12 ประการของนักเรียน จะมีการให้ความรู้เด็กนักเรียนรุ่นใหม่ตลอดเวลาให้รู้วัฒนธรรมของโรงเรียนผ่านการปฐมนิเทศ การพูดหน้าเสาธง และกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกชั้นเรียน เข้าร่วมกับโรงเรียนอื่น ๆ เป็นเครือข่าย มีการสื่อสารตลอดเวลาโดยครูและนักเรียน จัดทำไลน์กลุ่มแต่ละชั้นเรียน มีครู ผู้ปกครอง นักเรียน เพื่อทำงานร่วมกับเรื่องการจัดการขยะ เช่น การจัด

ทำโครงการคุณธรรมประจำชั้นเรียนเกี่ยวกับการจัดการขยะ

“หลังจากเข้าร่วมโครงการต้นกล้าไร้ถัง เราก็ปรับความคิดหรือ Mindset ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน จากที่หวังเป็นโรงเรียนสะอาด เป็นการทำให้มีค่า และสร้างคุณค่าให้กับนักเรียนด้วย” (Nantachaidechakulphon, S., Telephone interview, April 28, 2024)

ด้านบุคลากร ทุกปีจะมีครูเก่าไปใหม่มาและนักเรียนเก่าไปใหม่มา เมื่อทุกคนเข้ามาพร้อมในโครงการก็เป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนเก่าไปคนใหม่ลักษณะ “พี่สอนน้อง” และยังมีข้อดีคือ ในส่วนของครูรุ่นใหม่ ๆ จะเข้ามาพร้อมทักษะด้านสื่อใหม่ สามารถช่วยจัดทำหรือสอนนักเรียนในการผลิตสื่อใหม่ที่น่าสนใจ ปัจจุบันโรงเรียนมีขยะน้อยลง และยังสามารถนำไปสร้างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรภายนอก เช่น การผลิตสนมกัฬาอเนกประสงค์รักษ์โลก ที่นำพลาสติกมารวมผลิตกับลานกรีนซีเมนต์ การนำขยะมาเป็นตัวหนอน ปูทางเท้าในโรงเรียน

4. โรงเรียนบ้านลำต้นกล้วย กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนเป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดเล็ก มีครู 22 คน นักเรียนตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้นประมาณ 500 คน โรงเรียนมีการจัดการขยะอยู่แล้ว แต่มาทำเป็นระบบเมื่อเข้าร่วมโครงการต้นกล้าไร้ถังรุ่นที่ 1 และได้เลือกเป็นโรงเรียนต้นแบบในปี 2567 ในอดีตโรงเรียนมีปัญหาที่นักเรียนกินที่ไหนทิ้งที่นั่น มักซุกตามต้นไม้ จึงจัดกิจกรรมหนูน้อยดาวพิเศษ แต่ก็ยังประสบปัญหาทิ้งขยะตามต้นไม้ หรือทิ้งไม่ตรงสัถึงแยกขยะ โรงเรียนจึงบรรจุเป็นวิสัยทัศน์โรงเรียน และผลักดันเป็นวิสัยทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้แนวคิดรักษ์สิ่งแวดล้อม การบรรจุเป็นวิสัยทัศน์มีข้อดีคือ วิสัยทัศน์จะอยู่ 4 ปี ทำให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมที่โรงเรียนจัดทำมาตลอดมีหลากหลาย เช่น ธนาคารขยะไร้ไซเคิล การทำผลิตภัณฑ์จากขยะ เช่น น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งนอกจากจะเป็น

พฤติกรรมในโรงเรียนแล้ว ยังก่อให้เกิดพฤติกรรมนอกโรงเรียน เช่น การไม่ใช้ถุงพลาสติกในร้านเซเว่น ซึ่งต้องนำสลิปที่ระบุ “ขอบคุณที่ไม่รับถุงพลาสติก” มาลุ้นการชิงโชคของรางวัล

กิจกรรมสะสมดาวเพื่อชิงรางวัล โดยโรงเรียนร่วมกับองค์กรธุรกิจเพื่อจัดหาของรางวัล โดยเฉพาะตุ๊กตาขนาดใหญ่ ได้กลายเป็นภาพจำของนักเรียน ทำให้ทุกคนอยากเป็นส่วนร่วมของการรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นการสร้างจิตสำนึกระยะยาวและวินัยในการลดการใช้ขยะ อีกกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำทุกระดับชั้น ได้แก่ การแข่งขันขวดพลาสติกดลึง ซึ่งจุดประสงค์คือ การลดการใช้ขวดพลาสติก เด็กที่มีความแม่นยำก็ได้รับรางวัล ซึ่งน้องอนุบาลก็มาต่อรองให้ระยะในการโยนไกลขึ้น ทำให้เกิดการแข่งเป็นรุ่น ๆ เด็กมีความร่วมมือมากขึ้น “ประเด็นนี้สะท้อนว่าโรงเรียนรับฟังความเห็นของเด็ก ๆ ไม่ใช่คำสั่ง แต่ได้รับความร่วมมือจากความเต็มใจของทุกคน” (Narknayom, P., Telephone interview, April 27, 2024)

โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมทุกชั้นตอน มีการตั้งตำแหน่งนักเรียนแกนนำ โดยครูแกนนำจัดฐานกิจกรรม เช่น การทำน้ำหมัก การทำปุ๋ยไข่ไส้เดือน ซึ่งได้จัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง การขายและได้ส่วนแบ่งจากรายได้ ซึ่งนักเรียนแกนนำและครูแกนนำ มีประโยชน์ในการสื่อสารตัวต่อตัว อาทิ ปัญหาที่ครูรุ่นเก่าไม่ยอมมีส่วนร่วม มักอ้างว่าอายุมาก ไม่อยากลุกขึ้นมาทำงาน ก็ใช้การสื่อสารลักษณะความเป็นพี่น้อง เพื่อจูงใจให้ทุกคนเข้าร่วมโรงเรียนเคยมีปัญหาหน้าร้านค้าสหกรณ์ เพราะมีขยะเป็นจำนวนมาก และครูที่ดูแลเป็นคนอายุมาก ก็ให้ครูรุ่นน้องชักชวน เข้าไปช่วยให้เห็นวิธีการจัดการขยะที่ครูเหนื่อยน้อยลง

ด้านร้านอาหาร พยายามลดการใช้ขยะ เช่น การขายไอศกรีมในซองพลาสติก เป็นการตักในโคนกรอบ ให้นักเรียนอาสาสมัครช่วยตัก ซึ่งปรากฏว่าขายดีขึ้น เพราะสามารถตักปริมาณพอเหมาะแต่เกิด

กำไรมากขึ้น มีการใช้กล่องมาใส่ขนม ซึ่งสามารถลดค่าขนมได้ 5 บาท หรือนำมาสะสมสแตมป์ ภายใต้โครงการกล้วยแตกกอ แยกหน่อรักษ์สิ่งแวดล้อม นำสแตมป์ไปนับคะแนนกีฬาได้

การจูงใจเด็กโตกับเด็กเล็กในการสั่งอาหารและรับประทานอาหารให้หมดจะมีวิธีต่างกัน เด็กโตจะใช้ของรางวัล ส่วนเด็กเล็กจะใช้คำชมเชย อาหารที่เหลือจะเทลงถังสีต่าง ๆ ตามระดับชั้น วิธีนี้ทำให้ครูแกนนำสามารถวิเคราะห์ปัญหาและพฤติกรรมของนักเรียนได้ ครูโภชนาการก็สามารถติดตามว่าอาหารประเภทไหนเด็กไม่ชอบ เหนียวเยอะ และปรับเมนูอาหารให้เหมาะสม ลดการรับประทานไม่หมดได้มากขึ้น

“กิจกรรมทุกอย่างเราจะทำตลอดเวลา เป็น ‘น้ำซึมบ่อทราย’ สร้างคนหมู่มากเพื่อดึงคนหมู่น้อยให้เข้าร่วม ให้ทุกคนรู้สึกว่าการเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน สามารถดึงดูดผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญและเข้าร่วมในที่สุดได้ด้วย ในทุกปีจะให้นักเรียนและครูคิดกิจกรรมใหม่ ๆ เพราะจะเกิดการมีส่วนร่วม เกิดความสนุกสนานมากขึ้น เกิดความสบายใจในการร่วมกิจกรรม” (Narknayom, P., Telephone interview, April 27, 2024)

อภิปรายผล

การศึกษาการใช้สื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับแคมเปญ “ต้นกล้าไร้ถัง” ลดขยะในโรงเรียนต้นแบบทั้ง 4 โรงเรียน หากพิจารณาโดยใช้กรอบแนวคิดการใช้สื่อบุคคล พบว่า มีความสอดคล้องกันหลายประเด็น ดังนี้

โรงเรียนทั้ง 4 มีจุดเริ่มต้นเกี่ยวกับการจัดการขยะที่แตกต่างกัน บางโรงเรียนมีการร่วมมือกับชุมชนมานาน บางโรงเรียนยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดการขยะ เช่น โรงเรียนวัดนาคู ที่ไม่เห็นว่าจัดการขยะเป็นเรื่องจำเป็น แต่เมื่อได้เห็นต้นแบบการจัดการขยะจากโครงการต้นกล้าไร้ถัง ก็เปลี่ยนแนวคิด กระบวนทัศน์ สามารถนำต้นแบบมาปรับใช้กับโครงการของโรงเรียนได้อย่างได้ผล รวมไปถึงผลักดัน

จนกลายเป็นวิสัยทัศน์ วิธี หรือวัฒนธรรมของโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Kaewthep (2006) ที่ว่า สื่อบุคคลมีโอกาที่จะใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระบวนทัศน์ การแก้ไขปัญหาแบบทางเลือก (Alternative Paradigm) ได้สูงกว่าแบบอื่น ๆ

นอกจากนี้โรงเรียนทั้ง 4 ยังใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในโรงเรียนระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากร และร้านค้า และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายนอกระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชน ซึ่งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะมีลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง ลักษณะการไหลของข่าวสารมีแบบรอบทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง ล่างขึ้นบน และการสื่อสารแนวนอน ซึ่งทำให้ทั้งผู้สื่อสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้การกระจายความรู้ การระดมความเห็น การระดมความร่วมมือ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละส่วนทำหน้าที่เป็นสื่อในตนเอง เป็นทั้งผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และตัวสาร สอดคล้องกับ Kaewthep (2006) ที่ว่า สื่อบุคคลเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่แบกรับเนื้อหาและความหมาย ซึ่งประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับประเด็นที่ว่า สื่อบุคคลมีลักษณะหลายโฉมหน้า/หลายสถานะ (Multi-Faceted Media) ไม่ว่าจะเป็มิติทางด้านการสื่อสาร ที่สื่อบุคคลมีฐานะเป็นได้ทั้ง ผู้ส่งสาร ช่องทาง/สื่อ และเป็นได้ทั้งตัวเนื้อหาเอง

หากพิจารณาถึงความพยายามในการผลักดันให้ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมกับการจัดการขยะ เช่น โรงเรียนบ้านลำต้นกล้วย ที่พบว่ามีครูบางส่วนไม่ยอมเข้าร่วมโครงการ หรือนักเรียนบางส่วนที่ช่วงแรกไม่สนใจจัดการขยะ หรือร้านค้าหน้าโรงเรียนที่ยังใช้ถุงพลาสติกและโฟม ทำให้การขับเคลื่อนโครงการของบางโรงเรียนยังมีปัญหา สะท้อนแนวคิดของ Kaewthep (2006) ที่กล่าวว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีเจตนา/แรงจูงใจ ลักษณะดังกล่าว เป็นข้อจำกัดของสื่อบุคคล ที่ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าบุคคลนั้นมีความคิด เจตนาอย่างไร อย่างไรก็ตามวิธีการของโรงเรียนที่ให้ครู นักเรียน

ทุกระดับ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมิน และร่วมรับผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jumroonsiri et al. (2024) ที่พบว่า ความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนปลอดขยะของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 1 ด้านหนึ่งคือ กระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ตั้งแต่การวางนโยบาย การปฏิบัติ และการรับผลจากโครงการ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phurikanthanon และ Faidi (2020) ที่พบว่า ทักษะคตินของนักเรียนต่อการจัดการขยะอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เกิดจากการที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ/การวางแผน การปฏิบัติ การได้รับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินผลรวมทั้งงานของ Songklang (2022) ที่ส่งเสริมกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

ด้านวิธีการตั้งแกนนำนักเรียน แกนนำครู สภานักเรียน ยังสอดคล้องกับแนวคิดความสำคัญของสื่อบุคคล และแนวคิดของ Rogers (2003) ด้าน “ผู้นำทางความคิดเห็น” การคัดเลือกบุคคลเหล่านี้ของโรงเรียน มาจากที่บุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ให้ความร่วมมือ อาสาเข้ามาทำงานเป็นกลุ่ม กลุ่มเริ่มต้นและกลุ่มผู้ยอมรับก่อน ซึ่งสามารถ “ลดความไม่แน่นอน” เกี่ยวกับโครงการใหม่ วิธีการใหม่ในการแก้ไขปัญหาขยะ และถ่ายทอดผ่านภาษาและบริบทที่เข้าใจง่าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การลดใช้พลาสติก การแยกขยะ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่มักได้รับอิทธิพลจากเพื่อนหรือครูที่ตนชื่นชอบ ซึ่งประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977, 1986) ที่เสนอว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่น่าเชื่อถือ เช่น ผู้ปกครอง ครู หรือเพื่อนร่วมกลุ่ม

ส่วนการที่ผู้อำนวยการโรงเรียนให้ความสำคัญเป็นผู้ริเริ่ม หรือสานต่อ หรือผลักดันโครงการ จนกลายเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ วัฒนธรรม บรรจุในหลักสูตร ในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน

แสดงให้เห็นว่าหากสื่อบุคคลที่ส่งสารเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้เชี่ยวชาญน่าไว้วางใจ เป็นผู้นำที่สังคมยอมรับ มีหน้าที่ตำแหน่งการงานที่สอดคล้อง มีความคุ้นเคยกับผู้รับสาร จะมีความน่าเชื่อถือ สามารถสื่อสารและเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นได้ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Shaw (2024) ที่พบว่า กลยุทธ์สำคัญในการสื่อสารชุมชนคือ การให้ความสำคัญกับสื่อบุคคลที่มีคุณลักษณะพิเศษ อาทิ เป็นที่รู้จัก เป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือมีตำแหน่งที่น่าเชื่อถือ เช่นเดียวกับข้อค้นพบของ Jørgensen et al. (2017) ที่ระบุว่าครูเป็นผู้กระตุ้นการจัดกิจกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการจัดการขยะในโรงเรียนได้

ส่วนการดำเนินการของทุกโรงเรียน กิจกรรมสะสมแต้มเพื่อแลกของรางวัล สะสมดาวสำหรับคะแนนกีฬา เป็นการสร้างสิ่งเร้าคือ โอกาสที่จะได้รับรางวัลหรือคะแนนสูงในกิจกรรมกีฬา ในขณะที่การมอบตุ๊กตาขนาดใหญ่ เป็นสิ่งเร้าที่ใช้ขนาดของสิ่งของและจับต้องได้ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์คือ การเข้าร่วมกิจกรรม การทำตามกฎ การแสดงออกถึงความสามารถพิเศษ ส่วนการตั้งเป็นทหารต้นกล้าหรือเป็นวิทยากร เป็นสิ่งเร้าในการได้รับตำแหน่งเกียรติยศ ได้รับการยอมรับในความสามารถ จะเกิดการตอบสนองด้วยการแสดงศักยภาพ พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ หรือมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ได้รับการคัดเลือก การได้รับส่วนแบ่งจากการขายขยะสามารถปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และเรียนรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น สิ่งเร้าที่เป็นตัวเงิน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะทั้งหมด

ส่วนบทลงโทษที่ต้องเก็บขยะที่ผู้ปกครองทิ้งไว้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ว่าการทิ้งขยะไม่เป็นที่หรือไม่รับผิดชอบจะนำมาซึ่งภาระหรือบทลงโทษ แม้การกระทำนั้นจะเกิดจากผู้ปกครอง ส่งผลให้มีการตักเตือนผู้ปกครอง หรือพยายามป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์นี้อีกในอนาคต

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนแนวคิดของทฤษฎี

สิ่งเร้า-การตอบสนอง หรือ Stimuli-Response Theory (S-R Theory) ทุกกิจกรรมล้วนมีสิ่งเร้าที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่โรงเรียนต้องการ โดยมีทั้งสิ่งเร้าที่เป็นการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) เช่น รางวัล ตำแหน่ง ผลตอบแทนทางการเงิน (Skinner, 1938) และสิ่งเร้าที่เป็นการลงโทษ (Punishment) เพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Thorndike, 1911)

สรุปผล

การใช้สื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารหลักในแคมเปญ “ต้นกล้าไร้ถัง” เพื่อลดขยะในโรงเรียนต้นแบบทั้ง 4 แห่ง โดยใช้กรอบแนวคิดด้านสื่อบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ผู้นำทางความคิดเห็น และทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรม พบว่า

1. บริบทและจุดเริ่มต้นของโรงเรียนมีความแตกต่างกัน จนกระทั่งได้รับอิทธิพลจากต้นแบบในโครงการต้นกล้าไร้ถัง จึงเกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการขยะในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2. โรงเรียนทั้งหมดใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทั้งในระดับภายใน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากร) และภายนอก (ผู้ปกครอง ชุมชน ร้านค้า) โดยสื่อบุคคลมีลักษณะหลายสถานะ (Multi-Faceted) ทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และเนื้อหาสารในตัวเอง ซึ่งช่วยเสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ และการระดมความร่วมมือในระดับต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การเปิดโอกาสให้ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน และร่วมรับผลจากโครงการ

3. สื่อบุคคลมีข้อจำกัด คือ ไม่สามารถประเมินเจตนาหรือแรงจูงใจของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างชัดเจน ส่งผลต่อความไม่ต่อเนื่องของพฤติกรรมบางกลุ่ม

4. กิจกรรมสร้างแรงจูงใจและบทลงโทษเชิงสร้างสรรค์ สะท้อนทฤษฎีสิ่งเร้า-การตอบสนองที่ช่วยกระตุ้นและหล่อหลอมพฤติกรรมจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรม

5. สื่อบุคคลมีบทบาทดังนี้

5.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางยุทธศาสตร์ กำหนดนโยบาย สร้างการรับรู้และปลูกฝังวัฒนธรรม สนับสนุนและส่งเสริมเป็นผู้เปลี่ยนแปลงแนวคิด เปิดโอกาสและรับฟัง

5.2 ครู มีบทบาทหลักเป็นผู้ขับเคลื่อนและผู้ประสานงาน ที่สำคัญยิ่งในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และสร้างการเรียนรู้ให้นักเรียน กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ สื่อสารโน้มน้าวใจ (ครูแกนนำ) ประเมินผลและปรับปรุง

5.3 นักเรียน มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมวางแผน ผู้เป็นแบบอย่าง ผู้ร่วมขับเคลื่อน และผู้สร้างวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดในการทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ

6. การใช้สื่อบุคคลจำเป็นต้องใช้ร่วมกับสื่ออื่น โรงเรียนได้ใช้สื่อหลากหลายรูปแบบเพื่อสร้างการรับรู้ สื่อสาร และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยสามารถแบ่งประเภทสื่อที่ใช้ได้ดังนี้

6.1 สื่อบุคคลและการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ได้แก่ การปฐมมนิเทศนักเรียน การประชุม การสื่อสารหน้าเสาธง เสียงตามสาย การเยี่ยมบ้านนักเรียน การพูดคุยตัวต่อตัว การเป็น พี่เลี้ยง/พี่สอนน้อง

6.2 สื่อสิ่งพิมพ์และป้ายประชาสัมพันธ์ ได้แก่ คู่มือการจัดการขยะ ป้ายประชาสัมพันธ์ สลิป “ขอบคุณที่ไม่รับถุงพลาสติก” สแตมป์โครงการกล้วยแตกกอ แดกหน่อรักษ์สิ่งแวดล้อม

6.3 สื่อดิจิทัลและสื่อออนไลน์ ได้แก่ คลิปวิดีโอ ไลน์กลุ่ม

6.4 สื่อกิจกรรมและสภาพแวดล้อม ได้แก่ ห้องแดง (ห้องคัดแยกขยะ) ถังแยกขยะตามสี กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล กิจกรรมผลิตผลิตภัณฑ์จากขยะ กิจกรรมการแข่งขัน หน่วยวินัยการกิน และทหารเสื้อต้นกล้า

โดยสรุป สื่อบุคคลในโครงการต้นกล้าไร้ถัง มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการสร้างวัฒนธรรม

การจัดการขยะในโรงเรียน สื่อบุคคลมีศักยภาพในการใช้สื่ออื่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสาร ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของสื่อบุคคลในการเป็นกลไกขับเคลื่อนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาบทบาทของสื่อบุคคลในฐานะเครื่องมือการสื่อสารสำหรับแคมเปญลดขยะในโรงเรียน ยังมีประเด็นให้ทำการวิจัยมากมาย ผู้สนใจสามารถศึกษาในประเด็นดังนี้

1. ศึกษาความแตกต่างของผลกระทบจากสื่อบุคคลและสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมในช่วงวัยต่างกันเพื่อทำความเข้าใจว่าสื่อที่ต่างกัน มีอิทธิพลมากน้อยแตกต่างกันอย่างไรต่อพฤติกรรมลดขยะ รวมถึงสามารถกำหนดระดับเนื้อหาสาระและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมได้ด้วย

2. วิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อบุคคลที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและการโน้มน้าวใจ เช่น บุคลิกภาพ บทบาททางสังคม หรือความใกล้ชิดกับผู้ฟัง ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกหรือพัฒนา “ผู้นำการสื่อสาร” เช่น แกนนำครู แกนนำนักเรียน เพื่อให้แคมเปญลดขยะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ศึกษาบทบาทของสื่อบุคคลในระยะยาวต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจัดการขยะในระยะเวลา 6 เดือน ถึง 1 ปี เพื่อประเมินว่าสื่อบุคคลมีผลต่อการปลูกฝังพฤติกรรมที่ยั่งยืนหรือไม่

References

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Jørgensen, N. J., Madsen, K. D., & Læssøe, J. (2017). Waste in education: The potential of materiality and practice. *Environmental Education Research*, 24(6), 807-817. <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1357801>

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

แนวทางการจัดการขยะในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพของโรงเรียนต้นแบบทั้ง 4 พบว่า ปัจจัยนำสู่ความสำเร็จมีดังนี้

1. การปลูกฝังจิตสำนึกผ่านการสร้างวิถีหรือวัฒนธรรมองค์กรกับผู้มีส่วนได้เสียทุกระดับผ่านหลากหลายช่องทางการสื่อสาร ผ่านนโยบายหรือวิสัยทัศน์ของโรงเรียน จะทำให้มีการผลักดันโครงการระยะยาว ทำให้วางแผนบูรณาการเข้าสู่แผนงานของโรงเรียนตั้งแต่การพัฒนาบุคลากร การพัฒนานักเรียน การสร้างบทเรียน การทำวิจัยหรือการบริการวิชาการ เกิดการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกระดับ ส่งเสริมการสื่อสารที่โรงเรียนมีอยู่ทุกช่องทางทั้งสื่อกิจกรรม สื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่

2. การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การประเมิน และการรับผลจากการดำเนินการ

3. การใช้สื่อบุคคล ผู้นำเยาวชน แกนนำครู หรือตัวผู้บริหารมีส่วนช่วยเผยแพร่ความรู้และพฤติกรรมที่ดีสู่เพื่อนนักเรียน เพื่อนครู โดยใช้พลังของเพื่อนช่วยเพื่อน

4. ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน ช่วยสนับสนุนทรัพยากร เช่น ถังแยกขยะ อุปกรณ์รีไซเคิล หรือการจัดเวิร์กช็อปความรู้ ซึ่งทำให้การจัดการขยะในโรงเรียนยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

- Jumroonsiri, A., Nuntee, S., & Jitthaisong, O. (2024). Guidelines for management of zero waste school under Loei Primary Educational Service Area Office 1. *Integrated Social Science Journal*, 4(10), 13-31. <https://ojs.mbuslc.ac.th/index.php/issj/article/view/251> [in Thai]
- Kaewthep, K. (2006). *Mass communication: Theories and approaches to study*. Chulalongkorn University. [in Thai]
- Nguyen, T., McDaniel, M., & Anderson, M. (2020). Peer influence in school-based health education: A review. *Journal of Adolescent Health*, 67(3), 302-308.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2022). *Waste management at the source towards sustainable destination*. Ministry of Natural Resources and Environment. <https://www.pcd.go.th/publication/28745/> [in Thai]
- Pinyosap, W., & Benjarongkij, Y. (2021). The participatory communication process of stakeholders in the environmental impact assessment of a mega project in Bangkok Metropolitan. *Journal of Public Relations and Advertising*, 14(2), 55-68. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jprad/article/view/252436/171223> [in Thai]
- Pollution Control Department. (2024). *Report on the situation of municipal solid waste disposal sites in Thailand, 2023*. Ministry of Natural Resources and Environment. <https://www.pcd.go.th/publication/31985/> [in Thai]
- Phurikanthanon, T., & Faidi, P. (2020). *Attitudes and participation in waste management of students at Wat Khema Phiratarom School, Suan Yai Subdistrict, Mueang District, Nonthaburi Province* [Bachelor's thesis]. Suan Sunandha Rajabhat University. <http://env.sci.ssru.ac.th/useruploads/files/20210114/0608a0f033d5bc2d50efcea610870530f1d0b8c2.pdf> [in Thai]
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
- Ryan, A. M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents' motivation, engagement, and achievement in school. *Educational Psychologist*, 35(2), 101-111.
- Shaw, K. (2024). Participatory communication of 4 prototype communities of “Media as social school” project. *Panyapiwat Journal*, 16(3), 144-159. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/275315> [in Thai]
- Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms: An experimental analysis*. Appleton-Century-Crofts.
- Songklang, C. (2022). Guidelines for solid waste management at Ban Pa Wai school in Tat Thong Subdistrict, Si That District, Udon Thani Province. *Udon Thani Rajabhat University Journal of Humanities and Social Science*, 11(2), 31-46. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/hsudru/article/view/251840> [in Thai]
- Stipek, D. (2002). *Motivation to learn: Integrating theory and practice* (4th ed.). Allyn & Bacon.
- Thorndike, E. L. (1911). *Animal intelligence: Experimental studies*. The Macmillan Company.



Name and Surname: Kanyika Shaw

Highest Education: Ph.D. Communication Studies, University of Leicester, U.K.

Affiliation: Convergence Journalism and Creative Digital Media, Faculty of Communication Arts, Panyapiwat Institute of Management

Field of Expertise: AI in Journalism, Convergence Journalism, Media Research, and Community Communication



Name and Surname: Sumeth Chansuta

Highest Education: M.A. Innovation Communication for Modern Organization, Panyapiwat Institute of Management

Affiliation: Innovative Communication for Modern Organization, Faculty of Communication Arts, Panyapiwat Institute of Management, Executive Editor, Yutthasart Online News Agency and Yutthasart Publishing Co., Ltd.

Field of Expertise: Journalism and Entrepreneur